

FAQ Kerk in het midden – Netwerk in Marca – 3 december 2022

Op basis de gespreksgroepen met schepen Isabel Van Quickelberghe en Ellen De Clercq van Maarkedal en met Jo Rombout en Bert Van der Veken van dienst erfgoed van Provincie Oost-Vlaanderen verzamelden we volgende vragen en antwoorden per thema:

Het Marca, inspiratie voor een stapsgewijze aanpak

Moet elke kerk een gemeenschapscentrum, zoals MARCA, worden?

Nee, het kan ook een andere richting uitgaan. Er zijn voorbeelden zoals een turnzaal, bibliotheek, museum, ... ook privé-initiatieven of commerciële invullingen zijn mogelijk. Voorbeelden kan je vinden op de [databank met praktijkvoorbeelden van PARCUM](#).

Het is wel een meerwaarde wanneer je de gemeenschap/de middenstand zoals de lokale bakker, boer, horeca e.a. erbij kan betrekken. Hiermee geef je de kerk letterlijk terug aan de gemeenschap.

Vaststelling: Marca is eigenlijk een pionier wat betreft het herbestemmen van een kerk. De start van het traject loopt 20 jaar voor op de actuele herbestedingsgolf ... Vandaag is het misschien moeilijker doordat sommige gemeenten met veel kerken keuzes moeten maken welke kerk in aanmerking komt voor een herbesteding en wat die herbesteding kan zijn. Niet overal zijn gemeenschapscentra de beste oplossing.

Welke voordelen heeft het feit dat het beheer van Marca door de gemeente is opgenomen?

De kerk is onderdeel van de infrastructuur die de gemeente aanbiedt voor culturele activiteiten, waardoor het Marca onder het gebruiksreglement voor culturele evenementen valt. Zo is het enkel voor verenigingen/organisaties mogelijk om het Marca te huren voor culturele evenementen. Het particulier verhuur voor bv. private feestjes is hierbij uitgesloten en zo is er ook geen concurrentie met de parochiezalen.

Hoe verloopt de samenwerking met gemeente, brandweer (veiligheid) en buurt?

Dit is belangrijk voor een vlotte herbesteding. Het Marca kende een decennialange periode van nevenbestemming waardoor de samenwerking en aanpassing zeer geleidelijk ontstond. De buurt kreeg zo tijd om deze situatie te accepteren; er is geen participatietraject geweest met de buurt om tot een gedragen herbesteding te komen.

Het organiseren van bepaalde, éénmalige activiteiten in een gebouw van de eredienst (bv. bij nevenbestemming) is niet onderworpen aan specifieke regels in verband met brandveiligheid. Soms

zijn er in het gemeentelijke politiereglement wel zaken rond kerkgebouwen opgenomen, kijk/vraag dit dus steeds na. Toets ook best af met het lokale bestuur en/of brandweerzone voor een activiteit.

Bij een herbestemming zal het (kerk)gebouw wel moeten voldoen aan de regels inzake brandveiligheid. Ga in dialoog met de brandweer over bijvoorbeeld het afstemmen van het aantal toegelaten deelnemers/aanwezigen op de beschikbare (nood)uitgangen. Betrek ook de bevoegde erfgoedinstanties (zoals het Agentschap Onroerend Erfgoed bij wettelijk beschermde gebouwen) meteen van bij het begin zodat aanpassingen in functie van de brandveiligheid de eventuele erfgoedwaarden niet aantasten.

In deze periode van stijgende energieprijzen: waarom is in het Marca gekozen voor vloerverwarming?

Het was een esthetische keuze en ook comfort speelde mee. In Marca wordt de vloerverwarming wel gecombineerd met een ventilatiesysteem voor een optimale werking.

De oude vloer is bijna volledig uitgebroken en verkocht. De huidige vloer ligt een stuk hoger, waardoor verwarming en ook andere technieken mooi ingewerkt zijn. Aan de ingang van de kerk is een hellend vlak geïnstalleerd zodat het Marca ook voor rolstoelgebruikers toegankelijk is. Momenteel zijn de kosten hoger dan de opbrengsten; daarom is het goed dat het beheer in handen is van de gemeente. De gemeente Maarkedal heeft na de eerste grote investeringen de volgende plannen trouwens tijdelijk 'on hold' gezet (bekijk de [presentatie](#)).

Vanwaar de keuze voor een sanitair blok buiten de kerk?

Het is nu eenmaal noodzakelijk als je grote groepen ontvangt en het is handig dat het vlakbij de kerk is. Het is vaak een eerste horde die je bij een herbestemming moet nemen. Is een sanitair blok noodzakelijk? En zo ja: hoe en waar plannen we deze in (rekening houdend met al dan niet beschermde erfgoedelementen in de kerk)?

Er wordt ook vaak beroep gedaan op scholen en/of cafés in de buurt van de kerk om de sanitaire nood op te vangen. Dit kan een interessante optie zijn als het dichtbij de kerk is.

INFRASTRUCTUUR

Wat met de verwarming in de kerk?

Beter snel opwarmen/afkoelen of een stabiele temperatuur behouden? Wat is de nood om het monument te beschermen rekening houdend met de infrastructuur, objecten, het orgel op vlak van temperatuur? Meer informatie hierover is te vinden op de [website van Monumentenwacht](#).

Hoe kan je de kerk verwarmen rekening houdend met de beschikbare budgetten, prioriteiten en duurzaamheidscriteria? De zoektocht naar gebruik van alternatieve systemen, zoals bv. warmtepompen, is volop aan de gang. Een warmtepomp vraagt soms veel tijd om de temperatuur te wijzigen: diverse gebruikers hebben mogelijk nood aan een andere temperatuur en dat is niet zo evident met deze installatie. Dit hangt dus af van de gebruikcontext.

ERFGOED

Verhinderen de beschermde onderdelen van een kerk de herbestemming?

Verhinderen niet, wel is het uiteraard zo dat de erfgoedwaarden niet mogen aangetast worden door de ingrepen aan het gebouw die het gevolg zijn van een herbestemming. De bescherming kan dus wel gevolgen hebben voor wat er kan of mag gebeuren met een gebouw. Het is daarom van belang om het Agentschap onroerend erfgoed vroeg in het proces te betrekken. Zo kan er vertrouwen opgebouwd worden en kom je samen tot een helder plan en visie.

Daarnaast ontstond er de voorbije jaren een praktijk van afwegingskaders in verband met veel voorkomende ingrepen: bv. het plaatsen van zonnepanelen.

Tot slot is omkeerbaarheid van bepaalde acties of ingrepen een positief element in relatie tot de erfgoedwaarden. Bij als monument beschermde kerkgebouwen neem je dus contact op met het Agentschap Onroerend Erfgoed, aarzel niet om je lokale consultant beheer hierover aan te spreken zij kunnen jou verder helpen. Heb je geen idee hoe dit aan te pakken dan kunnen andere erfgoedorganisaties jou wel verder helpen of doorverwijzen, denk maar aan erfgoedcellen, Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddiensten (IOED's), provinciale erfgoeddiensten, PARCUM, enz.

Hoe gaan jullie om met een beschermd orgel? Vaak is dan namelijk ook de binnenruimte van de kerk als klankkast voor de akoestiek beschermd...

Ook hier is het van belang om met de erfgoedconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed tijdig contact op te nemen, dat kan met de lokale beheersconsulent in jouw regio of met de consulent specifiek voor orgels.

Verder is het interessant om bijvoorbeeld met de lokale muziekacademie samen te werken als partner voor hun opleiding en zo een bestemming te geven aan het orgel. Organisten zien soms kansen die voor ons niet altijd duidelijk zijn.

Tip: de [website van Sven Vermassen](#) heeft alle orgels van de Vlaamse Ardennen beschreven. Hij heeft veel kennis/deskundigheid m.b.t. tot de orgels in de Vlaamse Ardennen.

Wat met voorwerpen in de kerken bij herbestemming?

Belangrijk is om eerst en vooral over een volledige en actuele inventarislijst van alle voorwerpen in de kerk te beschikken. Op basis hiervan kan je participatief en samen met betrokkenen een waarderingstraject opzetten. Hiervoor bestaat een Stappenplan Religieus Erfgoed. Hiermee bekijk je de erfgoedwaarden en de betekenissen die de lokale gemeenschap aan de objecten geeft en bepaal je op basis daarvan wat er moet bewaard worden en waar dat het beste kan. Meer informatie hierover kan je vinden op de [website van parcum](#) en specifiek over het [Stappenplan](#).

ADMINISTRATIEVE EN JURIDISCHE VRAGEN

Wat zijn de basisvoorwaarden voor een herbestemmingstraject?

Het is geen makkelijk proces om dit enkel en alleen te doen vanuit een bewonersgroep en/of kerkbestuur. Het proces start vanuit de keuzes gemaakt in het kerkbeleidsplan van de gemeente en van daaruit kan je op verschillende manieren werken aan een gedragen herbestemming.

Voor het Marca was er geen participatietraject met omwonenden; wel was de buurt al gewoon dat de kerk ook voor andere activiteiten gebruikt werd. Zo kan een periode van nevenbestemming een interessante tussenfase zijn.

Andere administratieve vragen?

Voor vragen met betrekking tot de parochiekerken en het onttrekken aan de eredienst kan je steeds terecht [dienst kerkfabrieken van het bisdom Gent](#). In overleg met kerkbestuur, gemeentebestuur, bisdom en parochie zet je de nodige stappen om tot een herbestemming te kunnen overgaan.

Is een herbestemming mét eredienst mogelijk?

Neen, dat kan niet, omdat bij een herbestemming eerst het kerkgebouw wordt onttrokken aan de eredienst. Tijdens een nevenbestemming is eredienst wel nog mogelijk en soms is dit een tussenstap naar een herbestemming.

In het geval van een herbestemming wordt soms een stille ruimte gehouden of ingericht, dit kan wel is wel.

Een nevenbestemming vraagt wel een goede samenwerking tussen het kerkbestuur en de nieuwe gebruikers (een organisatie, vrijwilligers, of andere). Daarin is vaak een structureel overleg nodig.

Hoe zit het met timing?

Soms is er sprake van verschillende snelheden: een verschil tussen de juridische procedures die moeten lopen en het gebruik van een kerk door 'nieuwe bewoners'. Kan een heemkundige kring bv. de kerk al gaan gebruiken of moet eerst het decreet van de bisschop afgewacht worden? Sowieso moet eerst de onttrekking van de eredienst geregeld zijn wanneer het nieuwe gebruik van het kerkgebouw geen eredienst meer toelaat. Dat kan ongeveer 6 maand duren. Voor de kerkelijke fase zijn er geen termijnen vastgelegd; vanuit de overheid gelden hier wel termijnen voor. Wanneer het kerkgebouw voor bijvoorbeeld een tentoonstelling wordt gebruikt en de erediensten nog wel kunnen plaatsvinden kan er – in overleg met kerkbestuur en parochie – misschien wel eerder gebruik gemaakt worden van het gebouw.

KERKHOF

Wat met het kerkhof rondom de kerk?

Er zijn verschillende insteken die allemaal hun belang hebben wanneer het over een kerkhof rond een kerkgebouw gaat, vooral wanneer dat kerkgebouw wordt herbestemd en het gebruik van het gebouw en het kerkhof veranderd.

Het kerkhof kan een mooie plek zijn waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Het ligt vaak in het centrum van het dorp en biedt heel wat potentieel. Er komt misschien een moment waarop dorpsbewoners nog weinig voeling hebben met het kerkhof of dat er geen nieuwe begravingen zullen plaatsvinden. Zal er dan ook een behoefte ontstaan om het kerkhof te herbestemmen?

Het idee is verdedigbaar om het bestaande dorpsbeeld te bewaren van kerk mét het kerkhof. Het zomaar herinrichten van een kerkhof is niet evident. Een draagvlak in de gemeenschap is belangrijk in de verandering en vraagt mogelijk veel van een gemeenschap. Ook de emotionele waarde die de dorpsbewoners hechten aan het uitzicht, het graf van hun geliefden is niet te onderschatten.

Het lokale bestuur is verantwoordelijk voor de concessies van de begraafplaatsen. Afhankelijk van keuzes door het lokale bestuur zullen er verschillende mogelijkheden zijn.

In functie van de herbestemming van een kerkgebouw of de (her)inrichting van een kerkhof lijkt het cruciaal om voldoende draagvlak te creëren zowel binnen de eigen of andere erfgoeddiensten als bij de lokale gemeenschap. Welke aanpassingen of wijzigingen aan de structuur of individuele graven zijn mogelijk en wenselijk en hoe passen ze binnen een groter geheel van behoud van erfgoedwaarden en beheer van het kerkhof.

De provinciale dienst Monumentenwacht kan advies geven over de toestand en de eventuele noodzakelijke ingrepen in functie van een goed behoud. In de provincie Oost-Vlaanderen zijn er ook subsidies voor werken aan niet-wettelijk beschermd Klein Historisch Erfgoed die hiervoor aangevraagd kunnen worden via de [website van Provincie Oost-Vlaanderen](#). Het vergroenen van de kerkhoven is een duidelijke trend en er is ook wel ruimte voor dialoog hierover.